

Shakespeare'i lavastuste, mida on andnud meie kodanlik lava, siis leiame seal vähe väärtuslikku. Need olid lavastused, mis seisid kaugel Shakespeare'i tõelisest mõistmisest. Imperialismi ajastu kodanlusele jäi ja jääb arusaamatuks ning vastuvõtmatuks Shakespeare kui humanist, kui kirjanik, kelle eesmärgiks oli võidelda parema inimese nimel. Eesti kodanlus ei võinud siin olla mingiks erandiks. Selle tõttu oli päris arusaadav, et kodanliku vabariikluse lõpupäevil jõuti välja koguni Shakespeare'i kui kirjaniku eitamiseni. Shakespeare oli eesti kodanlusele igav ning iganenud! „Miks peame oma nappi jõudu kulutama ülesannetele, mille sisu ja eriti selle lahendamise võttes on meie aja inimeste jaoks põhjalikult vananenud, lapsikud, tüütavad?“ kehitas mõistmatult õigu üks kodanlikke kriitikuid, kui 1937. a. lavastati „Estornias“ Shakespeare'i „Suveöö unenägu“.

Tänapäeval ei kehitata kodanlikus ühiskonnas Shakespeare'i puhul õigu. Shakespeare'i komöödiad on muudetud lihtsalt farssideks ja jantideks, tema tragöödiate sisu on moonutatud vastavaks manduva kodanluse ideoloogiale. Kui me tahame rääkida tänapäeval Othellost, siis see tähendab, et meil tuleb vahet teha selle Othello vahel, keda propageerib kodanlik lava, ja kuju vahel, kes astub meile vastu nõukogude teatrilavalt. Tarvitseb vaid heita pilku kirjutustesse, mis on avaldatud kapitalistlikes mais Shakespeare'i kohta, ja kõrvutada neid nõukogude shakespeareoloogide seisukohtadega, selleks et mõista, kui võrd vastukäivad on ühed ja teised arusaamised Shakespeare'ist.

Kodanlikul laval on tõlgitud „Othello“ kui armukadedusetragöödiat. Must metslane Othello, keda juhivad loomaliikud instinktid ja taltsutamatu kirglikkus, tapab siin pimedast armukadedusest valge ning süütu Desdemona. Sellest järeldub moraal, et valge naine ei pea abielluma teisest rassist mehega, eriti aga sellise metslasega, nagu seda oli Othello. Kodanliku rassiteooria rakendamise Shakespeare'i lavateosesse süvenes koos kapitalismi arenemisega. Kodanliku kontseptsiooni järgi seisnes ja seisneb tänapäevalgi „Othello“ traagika Desdemona saatuslikus eksituses,

erandina neia põnisti: määratu armastus inimese vastu, mis kasvab välja tema humanismist, piiritu usaldus, mis tuleneb sellest armastusest, tõeline suursugusus kui Othello sisemise puhtuse avaldus ja sügav demokraatism kui tema ühiskondliku olemisega seotud elutunnetus ja filosoofia.“ Sellisena seisab Othello kui inimene märksa kõrgemal teda ümbritsevast keskkonnast. „Tal oli süda suur“ — iseloomustab Shakespeare Othello (Cassio tekstis) ja seda võikski pidada juhtlauseks kogu tragöödiat. Othello ei armasta Desdemona mitte üksnes kui naist, vaid kui inimest, kes on siiras, aus ning õiglane. Inimest hindab ja armastab Othello ka Cassio. Jago võib Othellole nii lähedaseks saada üksnes seetõttu, et Othello näeb temas ausat inimest (Othello nimetab teda korduvalt „aus Jago“). Othello suur usaldus ning armastus inimese vastu võimaldabki edu Jago mürgile, mida ta kord-korral süstib Othello südamesse.

„Othello“ ei ole nõukogude teatri tõlgituses isikudraama, vaid ta haarab palju laiemalt. Kui kodanlikul laval on tuntud huvi üksnes Othello kirgede ning instinktide vastu ja on käsitletud kuju väljaspool konkreetset ruumi ja aega, siis nõukogude shakespeareologia läheneb Othellole kui inimesele, kes elas teatavas kindlas keskkonnas. See on feodaalajastu lõpuperiood, millal kapitalism on alustanud juba oma sisetungi. Vaadeldes Othello selle aja-järgu taustal selgub meile, et Shakespeare pole piirdunud Othello kui usalduses pettunud inimese traagika edasiandmisega, vaid et ta on andnud Othello kaudu terava kriitika käsitletavale ühiskonnale. Me näeme „Othellos“ ausa ning õiglase inimese vastuolu teda ümbritseva keskkonna saagiahnu- se, kalkuse ning ebaõiglusega. Siin pole tegemist üksnes ausa Othello ja ebaausa Jago vastandamisega, vaid nende kahe keskse kuju kaudu on vastandatud kaks elutunnetust ja kaks morali. Uhelt poolt Othello, kes, olles pettunud Desdemonas, surmab ta selle nimel, et maailmas valitseksid ausus ning õiglus, et siin poleks ruumi alatusel ning valel, ja teiselt poolt Jago,

kunstiselt tasemeit eelmisest tuuvalt kõrgemal. Nii lavastaja kui leijate poolt on tehtud hoolikat tööd. Selle tulemuseks on terve rida misvääreid õnnestumisi. Ometi ei aga ütelda, et ülesanne oleks olnud hendatud täies ulatuses ja täie ko minekuga. Milles seisnevad siis la tuse kordaminekud ja puudujäägid?

Tõhusate tulemustena tuleks ka nealt esile tõsta Andres Särevi tööd vastajana ja Ants Eskolat Jago osajana. Lavastusest nähtub, et lavast oli teostanud kujude üksikasjaliku analüüsi ja et tragöödiat oli lavastaja lõpuni läbi mõeldud. Lavastaja õigesti aru saanud nendest seisukohtadest, mida annab nõukogude shakespeareoloogia „Othello“ tõlgitsemis Esmakordselt valmis „Othello“ lavastus, milles lavastaja ei lähtunud üksikudest ning nende iseloomujoontest vaid võttis aluseks vastava konkreetse aja ning andis selle taustal kujude iseloomustuse. Sellega seoses oli ka õigesti välja üteldud (lavastaja poolt) „Othello“ pole mitte armukadedusetragöödiat, vaid et siin on tegemist a ning siira inimese vastuollu sattumisega teda ümbritseva keskkonnaga. Põline lavastuse skeem, mille andis Andres Särev, oli uus ning nende kontseptsioonide vastu võitlev, mida on progeerinud kodanlik lava.

Lavastaja õiget lähtekohta „Othello“ lavastamisel kinnitab ilmselt A. Eskoolt antud Jago kuju. Jago, nii nagu teda on kujutanud Shakespeare, on peamiselt tõenduseks, et „Othello“ pole mõeldud armukadedusetragöödiat. Sest kui Othello oleks olnud loom armukade, siis poleks olnud tarvis, ma kõrvale kavalat, tahtejõulist ning aktiivset Jago. Jago kuju jääbki seetõttu kodanlikul laval sageli loogiliselt põhjendamatuks. Sagedamini võib te aga kohata „mefistoliku“ kujuna, k teeb kurja sellepärast, et loodus on ta ürgse pahelisusega varustanud. Eskola tõlgituse väärtus seisab sell et ta andis siin uue Jago võrreldes kodanlike interpretatsioonidega. Eskool Jago on kujundatud oma ühiskonna poolt. Ta ei vihka mauri mitte niivõ isikliku kadeduse pärast, kui võrd Othello aususe ning hingelise suursugus

Stseene W. Shakespeare'i „Othellost“ ET „Estornias“ laval. 1. pildil senaator Brabantio (H. Laur), Othello (K. Karm) ja Desdemona (M. Karm).